

delle parole desiderate. Il programma con alcuni suoi strumenti avanzati (p. es. *Advanced Search Engine*) permette di realizzare delle ricerche complicatissime. In questo senso supera molto una concordanza classica. Altre funzioni del programma, molto utili per un esegeta, sono la statistica di parole ricercate e la sinossi dei vangeli. Quest'ultima è una novità dell'ultima versione del programma che è però elaborata in modo soddisfacente.

Kraków

KS. STANISŁAW HAŁAS SCJ

ks. Jerzy Chmiel

KRONIKA ARCHEOLOGICZNA I BIBLIJNA

NOWE WYKOPALISKA W GERAZIE (2001)

Geraza (dzis. Dżerasz), 32 km na północ od Ammanu, miasto na ważnym szlaku („drodze królewskiej”), miasto epok hellenistycznej, rzymskiej i bizantyjskiej, najlepiej zachowane miasto Dekapolu, w którym najprawdopodobniej był Jezus i uzdrowił głuchoniemego (effata zob. Mk 7, 31n) – odsłania nowe tajemnice.

Na jesieni 2001 r. grupa archeologów brytyjskich i australijskich, pracująca w ramach programu Brytyjskiej Rady Badań Lewantu (Jerash City Wall Project autorstwa I. Kehrnera i J. Manleya), dosłownie wpadła do studni-grobowca (szczęśliwie dla ludzi i obiektów), znajdującej się przy murze miejskim w II w. po Chr., a zawierającej duże ilości przedmiotów ceramiki, szkła i złota. Był to grób młodej kobiety, z bogatego rodu, o czym świadczą cenne przedmioty. Znaleziono tam: wazy zoomorficzne w kształcie wielbłądów z amforami rodyjskimi na grzbiecie (rzadkość w tym rejonie, podobne tylko w Kartaginie), zegar wodny (klepsydra), naszyjnik ze złotymi listkami, obol Charona, ślady ofiary spalonej u stóp zmarłej.

Wśród tych śladów z ceramice funeralnej znajdował się lagynos, czyli waza używana w kulcie dionizyjskim, charakterystycznym dla okresu ptolemejskiego. Odkrywczy datują to znalezisko na II-I wiek przed Chr.

Literatura: A. NEGEV, *Encyklopedia archeologiczna Ziemi Świętej*, Warszawa 2002; A. BOSOWSKI, *Jordania kraina Starego i Nowego Te-*

stamentu, Warszawa 2001, s. 38-43; E. VILLENEUVE, *La protégée du rempart de Gerasa*, „Le monde de la Bible” 54 (2002) nr 144.

NOWE WYKOPALISKA W QUMRAN¹

W lecie 2001 r. ekipa archeologów z różnych uniwersytetów w Stanach Zjednoczonych i w Izraelu, pod kierunkiem Hanan Eshel (Uniwersytet Bar Ilan) i Magena Broshi (Israel Museum) przeprowadzała poszukiwania na terenie cmentarza w Qumran, na wschód od osiedla. Nowością był aparat GPR (= Ground Penetrating Radar), odkrywca metali zakopanych. Przy jego pomocy odkryto fragmenty wieńca z cynku, metalu niezwykle rzadkiego w starożytności. Niedaleko od tego miejsca, w odległości około 12 m na wschód, odkryto ślady zabudowania, które mogło służyć jako pomieszczenie dla ceremonii pogrzebowych. Trzeba pamiętać, że kierunek wschodni był uprzywilejowany przez osadników Qumran jako kierunek ich modlitw.

DYSKUSJA CHRZEŚCIJAŃSKO-ŻYDOWSKA NA TEMAT ŚW. PAWŁA

Stowarzyszenie Kibucników w Izraelu oraz Katolickie Wspólnoty Integrowane w Europie i Afryce urządziły spotkanie na wiosnę 2000 roku w Villa Cavaletti, k. Frascati, we Włoszech, na którym wystąpił prof. Daniel Boyarin z Uniwersytetu w Berkeley, znany talmudysta i badacz chrześcijaństwa. Boyarin przebywał w tym czasie w Rzymie, gdzie miał wykłady w Uniwersytecie Gregoriańskim na temat relacji żydowsko-chrześcijańskich w pierwszych wiekach.

Druga część spotkania z Villa Cavaletti miała miejsce w Izraelu, w siedzibie Stowarzyszenia w Bet Szalmon, Moza Illit, k. Jerozolimy. D. Boyarin, który kontynuował swoje wykłady, znany jest ze swojej pracy o św. Pawle pt. *A Radical Jew: Paul and the Politics of Identity* (1994). Boyarin twierdzi, że Paweł nie był apostatą żydowskim, od którego rozpoczął się rozłam między judaizmem a chrześcijaństwem. Również w ewangeliach Mateusza i Jana można znaleźć „literaturę żydowską”. Rozłam – według niego – nastąpił później, głównie na tle chrystologii i teologii trynitarniej.

¹ Na podstawie relacji Briana Schultza, z misji archeologicznej w Qumran.

MARATON CZYTANIA BIBLIJ

W Münster, w krągankach katedry monastycznej, urządzono w lipcu 2002 roku trzydniowe głośne czytanie całej Biblii: od Genesis do Apokalipsy. Wyznaczono dokładnie czas od godziny do godziny w ciągu trzech dób. W tej imprezie, która nie była ani liturgią, ani też próbą pobicia jakiegoś rekordu, wzięli udział – jako czytelnicy i słuchacze – przedstawiciele duchowieństwa, zakonów, ludzie kultury, biznesu i polityki, zarówno ze starszego pokolenia, jak i spośród młodzieży. Do miejsca czytania prowadził napis: „Zur Bibellesung” (do czytania Biblii), a na ekranie wyświetlano nazwiska czytających. Maraton biblijny oceniono pozytywnie: „To jest specjalne uczucie, gdy się czyta głośno i słyszy się publicznie całą Biblię, wiersz po wierszu... To jest coś innego niż w liturgii” – komentowali uczestnicy: lektorzy i słuchacze. „Gdy słuchałem, byłem z czytającym, a gdy sam czytałem, czułem się bliżej ludzi” – powiedział biskup pomocniczy Monastyr, Werner Tissen. Jedną z uczestniczek, studentką, wspomina: „Byłam ostatniej nocy tylko ja i jeszcze jedna osoba, ale moc słowa był niewiarygodna”. Vivant sequentes etiam in Polonia!

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

R E C E N Z J E I P R Z E G L Ą D Y

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY

ROCZNIKI TEOLOGICZNE KUL

1998, z. 1

CYRAN W. ks., *Wezwanie do wspólnoty z Apostołami* (2 Kor 6, 11-13; 7, 2- 4), 123-134; JĘDRZEJEWSKI S. SDB, *Prawodawca życia w świetle Ps 119, 37-53*; KUCHARSKI J. ks., *Pole semantyczne rzeczownikowej formy „agiasmos” w kanonicznych księgach Septuaginty*, 55-89; LANGKAMMER H. OFM, *Tak zwana mowa błazna świętego Pawła* (2 Kor 11, 16 – 12, 13), 135-148; PACIOREK A. ks., *„Jezus Chrystus wczoraj i dziś, ten sam na wieki”* (Hbr 13, 6), 149-166; RA-